

MAREK BORYS ▶▶

Akademia Sztuki Wojennej

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3635-3820>

Rozwój chińskiej *soft power* w Azji Centralnej – szanse i wyzwania

The development of Chinese soft power in Central Asia – opportunities and challenges

Abstract

The article presents analysis of the development of China's soft power in Central Asia. Since 2005, China has been trying to promote Chinese language and culture in Central Asia. Institutes of Confucius began to appear in the region. There are currently 13 of them. More and more youth from this region are learning Chinese. They also go to China to study at Chinese universities. Learning Chinese language increases the prospects of professional development and employment for people from the region. However, China still has a long way to achieve a satisfactory level of promoting its culture in the region. There are accusations that Beijing wants to train the Central Asian elites in line with the Chinese model. Central Asian states are, however, particularly sensitive to their cultural heritage. Cultural independence is among the foreign policy priorities of these countries. Beijing should continue to increase efforts to create a positive image in the countries of the region. The new Silk Road is becoming an important element of diplomacy to promote Chinese soft power.

Keywords: soft power, Central Asia, China, Confucius Institute, Chinese culture, New Silk Road

Развитие китайской *soft power* в Центральной Азии – шансы и вызовы

Аннотация

В статье представлен анализ развития мягкой силы Китая в Центральной Азии. С 2005 года Китай пытается популяризовать китайский язык и культуру в Центральной Азии. В регионе начали появляться институты Конфуция. В настоящее время их тринадцать. Всё больше молодежи из этого региона изучают китайский язык. Они также отправляются в Китай для обучения в китайских вузах. Изучение китайского языка повышает перспективы профессионального развития и занятости людей из региона. Тем не менее, Китай по-прежнему имеет далёкий путь к достижению удовлетворительного уровня популяризации своей культуры в регионе. Есть обвинения в том, что Пекин хочет обучать среднеазиатские элиты в соответствии с китайской моделью. Однако центральноазиатские государства особенно чувствительны к их культурному наследию. Культурная независимость является одним из приоритетов внешней политики этих стран. Пекин должен в дальнейшем увеличивать усилия по созданию позитивного имиджа в странах региона. Новый Шёлковый путь становится важным элементом дипломатии для популяризации мягкой силы Китая.

Ключевые слова: мягкая сила, Центральная Азия, Китай, Институт Конфуция, китайская культура, Новый Шелковый путь

Wprowadzenie

Chiny napotykają wiele trudności w propagowaniu swojej *miękkiej siły* w Azji Centralnej. Inicjatywa „Nowego Jedwabnego Szlaku” ma m.in. na celu rozwijanie współpracy Państwa Środka z państwami centralnoazjatyckimi w dziedzinie *soft power*. Chińska inicjatywa zakłada intensyfikację wymiany kulturalnej, rozwój kontaktów naukowych, wymianę studentów, fundowanie stypendiów. Przewiduje także współpracę mediów. W państwach Azji Centralnej zauważa się wzrost zainteresowania Chinami na poziomie lokalnym i to niezależnie od bezpośrednich działań Pekinu. Dotyczy to poznawania języka chińskiego i kultury Chin. Znajomość języka jest postrzegana jako możliwość awansu społecznego zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym. Renomowane wyższe uczelnie w krajach Azji Centralnej prowadzą kursy języka chińskiego. Trend ten obserwuje się już od drugiej połowy pierwszej dekady XXI w. (Dessein, 2014, s. 234; Laruelle, Peyrouse, 2012, ss. 133–140). Studentów z Azji Centralnej starają

się przyciągać również uczelnie w Rosji, Iranie i Turcji. Jednak w ostatnich latach to właśnie Chiny stają się alternatywą dla studentów z państw centralnoazjatyckich. W 2011 r. studenci z Kazachstanu byli w pierwszej dziesiątce studentów zagranicznych podejmujących naukę w Państwie Środka (Dessein, 2014, s. 234).

Od 2005 r. Chiny podejmują wysiłki (choć na początku dość nieśmiało) na rzecz promowania języka chińskiego i kultury chińskiej w Azji Centralnej. M. Laruelle i S. Peyrouse twierdzą, że w ten sposób Pekin chce wyszkolić elity krajów centralnoazjatyckich według chińskiego modelu (Laruelle, Peyrouse, 2012, s. 12). Od 2005 r. powstają w regionie Azji Centralnej instytuty Konfucjusza. Tylko w Turkmenistanie nie ma jeszcze takiego instytutu. Często mają one filie w różnych miastach państw centralnoazjatyckich. Są one wykładnią oficjalnego dyskursu chińskiego rządu oraz kreują pozytywny wizerunek Państwa Środka.

Zdaniem badaczy z Kazachstanu, Chiny nie mają obecnie oficjalnej doktryny czy strategii mającej na celu silniejsze oddziaływanie swoją *miękką siłą* w Azji Centralnej. Jednak, według nich, w najbliższym czasie może pojawić się oficjalny dokument opracowany przez władze, regulujący tematykę implementacji chińskiej *soft power* w regionie (Леркунец, 2015). Dowodzą tego postępy Pekinu w działalności kulturalnej w Kazachstanie. Eksperti zauważają, że obecnie mocarstwo to realizuje politykę *soft power* w regionie, używając takich instrumentów, jak: programy edukacyjne (stypendia, instytuty Konfucjusza), działalność mass mediów, chińskie fundusze publiczne oraz organizacje realizujące różne projekty gospodarcze, w tym wystawy w Eurazji. Od 2006 r. chińska telewizja CCTV transmituje programy głównie w języku rosyjskim do Kazachstanu i Kirgistanu. Pojawiły się również programy w języku kazachskim i kirgiskim.

Należy odnotować, że współpraca w wymiarze kulturalnym między Chinami a państwami Azji Centralnej odbywa się również w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SzOW). W 2004 r. państwa członkowskie tej regionalnej organizacji wyraziły zainteresowanie pogłębieniem współpracy w sferze kulturalnej. W sierpniu 2007 r. podczas szczytu SzOW w Biszkeku przywódcy podpisali porozumienie w sprawie rozwijania współpracy kulturalnej. W porozumieniu określono cztery główne filary współpracy, które odnosiły się do następujących obszarów: utrzymywania działalności artystycznej, wymiany personelu i informacji, pro-

wadzenia badań w dziedzinie sztuki oraz przeciwdziałanie przestępczości związanej z kulturą. Wymiana kulturalna stała się priorytetem w programie humanistycznym SzOW. Utworzono dwa zinstytucjonalizowane mechanizmy dla utrzymywania tej współpracy: spotkanie ministerialne SzOW ds. kultury oraz festiwal kultury i sztuki SzOW (Weiqing Song, 2016, ss. 142–143). Pierwsze spotkanie ministerialne SzOW odbyło się w 2002 r., zaraz po utworzeniu organizacji, następne zaś w 2005 r. Spotkania SzOW w tym wymiarze odbywają się zasadniczo co roku. Od 2006 r. odbywają się w ramach SzOW także spotkania ministrów edukacji państw członkowskich organizacji. Pekin prowadzi, oprócz współpracy wielostronnej w ramach SzOW, także współpracę dwustronną z każdym państwem centralnoazjatyckim w wymiarze kulturalnym.

Warto zauważyć, że w dniach 20–21 czerwca 2016 r. w Biszkeku odbyła się konferencja instytutów Konfucjusza z Azji Centralnej oraz z Południowego Kaukazu, zorganizowana przez Biuro do spraw Promocji Języka Chińskiego przy chińskim Ministerstwie Edukacji (*Hanban*) oraz przez Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Humanistycznym w Biszkeku (*Consolidate consensus...*, 2016). W konferencji wzięło udział około 130 delegatów z takich krajów, jak Kirgistan, Kazachstan, Uzbekistan, Tadżykistan, Azerbejdżan, Gruzja i Armenia. Tematem przewodnim konferencji były wyzwania stojące przed instytutami Konfucjusza w implementacji inicjatywy „jednego pasa i jednej drogi”. Konferencja służyła analizie nowych trendów w rozwoju tych instytutów w regionie, a także wymianie doświadczeń. Dyskutowano również o długofalowych ich celach. W czasie konferencji Liang Chao, sekretarz Komisji Edukacyjnej i Departamentu Edukacji Ujgurskiego Regionu Autonomicznego Xinjiang, podkreślił trzy ważne punkty odnoszące się do roli instytutów Konfucjusza. Po pierwsze, są jedną z głównych sił napędowych rozwoju inicjatywy „jednego pasa i jednej drogi”. Po drugie, wzmocnią wysiłki w celu dostosowania się do lokalnych uwarunkowań. Po trzecie, Xinjiang będzie nadal oferować wsparcie dla instytucji partnerskich współpracującymi z instytutami Konfucjusza.

Chiny – Kazachstan

W Kazachstanie już w 2006 r. pisarz i były polityk Murat Auezov, znany ze swoich poglądów antychińskich, otworzył w Narodowej Bibliotece w Ałma-Acie ośrodek kultury zajmujący się tematyką Chin. Zapoczątkował także działalność czasopisma „Korshi” („Sąsiad”), które jest wydawane w języku kazachskim. Jest ono sponsorowane przez chińskie firmy działające w Azji Centralnej oraz przez stowarzyszenie Xinjiangu ds. wymiany kulturalnej z innymi państwami. Czasopismo przedstawia historię Chin, kulturę tego kraju oraz podejmuje tematykę turystyczną. Omawia również sprawy biznesowe kazachskich przedsiębiorców zajmujących się handlem m.in. z Xinjiangiem.

Obecnie w Kazachstanie działa pięć instytutów Konfucjusza. Pierwszy został utworzony w grudniu 2007 r. w Astanie przy Uniwersytecie Eurazjatyckim (Nuriddenova, 2014, ss. 30–31). Następnie w 2009 roku otwarto Instytut Konfucjusza przy Kazachstańskim Uniwersytecie Narodowym w Ałma-Acie. W związku ze zwiększaniem się zainteresowania kazachskich studentów nauką języka chińskiego Chińczycy utworzyli w czerwcu 2011 r. trzeci Instytut Konfucjusza w Aktobe w zachodniej części kraju przy Uniwersytecie Państwowym im. K. Zhubanowa. W listopadzie 2012 r. otwarto czwarty Instytut Konfucjusza w Karagandzie przy Narodowym Uniwersytecie Technicznym. Natomiast w 2017 r. został otwarty piąty Instytut Konfucjusza w tym kraju przy Kazachstańskim Uniwersytecie Stosunków Międzynarodowych w Astanie.

Tabela 1. Instytuty i klasy Konfucjusza w Azji Centralnej

Państwo	Instytuty Konfucjusza	Liczba klas
Kazachstan	<ul style="list-style-type: none"> – Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Eurazjatyckim w Astanie (2007) – Instytut Konfucjusza przy Kazachstańskim Uniwersytecie Narodowym w Ałma-Acie (2009) – Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Państwowym im. K. Zhubanowa w Aktobe (2011) 	

Państwo	Instytuty Konfucjusza	Liczba klas
Kazachstan	<ul style="list-style-type: none"> – Instytut Konfucjusza przy Narodowym Uniwersytecie Technicznym w Karagandzie (2012) – Instytut Konfucjusza przy Kazachstańskim Uniwersytecie Stosunków Międzynarodowych w Astanie (2017) 	7
Kirgistan	<ul style="list-style-type: none"> – Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Humanistycznym w Biszkeku (2007) – Instytut Konfucjusza przy Kirgiskim Uniwersytecie Narodowym (2008) – Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Państwowym w Osz (2013) – Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Państwowym w Dżalalabad (2016) 	17
Tadżykistan	<ul style="list-style-type: none"> – Instytut Konfucjusza przy Tadżyckim Uniwersytecie Narodowym w Duszanbe (2009) – Instytut Konfucjusza przy Tadżyckim Instytucie Górniczo-Hutniczym (2015) 	0
Turkmenistan	–	0
Uzbekistan	<ul style="list-style-type: none"> – Instytut Konfucjusza w Taszkencie (2005) – Instytut Konfucjusza przy Państwowym Instytucie Języków Obcych w Samarkandzie (2014) 	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *About Confucius...*; *Confucius Institute...*, 2014; *Confucius Institute ...*, 2016; Zhang Dongmiao, 2017; *Confucius Institute ...*, 2017.

Ponadto w 2013 r. Chińczycy utworzyli Centrum Nauki Języka Chińskiego, funkcjonujące w ramach Wydziału Języka Chińskiego przy Uniwersytecie Eurazjatyckim, którego zadaniem jest kształcenie nauczycieli tego języka. Państwo Środka do popularyzowania kultury chińskiej wykorzystuje także inne instytucje czy podmioty. Przykładem jest chiński koncern naftowy CNPC, który także włącza się w działalność kulturalną w Kazachstanie (Nuriddenova, 2014, s. 32). Ponadto w planach było podpisanie z Ministerstwem Szkolnictwa i Nauki Kazachstanu memorandum w sprawie utworzenia akademii baletu i tańca ludowego w Astanie.

Coraz większą popularnością cieszy się podejmowanie nauki w Chinach przez studentów z państw Azji Centralnej (Акижанов, 2016). W ciągu ostatniej dekady liczba kazachskich studentów uczących się w tym kraju zwiększyła się czternastokrotnie. Według danych chińskiego Ministerstwa Edukacji w 2005 r. w Chinach uczyło się 781 studentów z Kazach-

stanu, w 2014 r. liczba ta już wynosiła 11 764. Natomiast łącznie studiowało w Państwie Środka około 377 tys. zagranicznych studentów, najwięcej z Korei Południowej. Większość studentów z Kazachstanu preferuje uczelnie pekińskie (4 tys. osób). W Xinjiangu studiowało 1500 osób, z tego w Urumczi – 1250. Szacuje się, że obecnie na chińskich uczelniach uczy się około 20 tys. osób z Azji Centralnej, które otrzymały chińskie stypendia (Olimat, 2015, s. 212). Natomiast na uczelniach w Kazachstanie studiuje 1,7 tys. chińskich studentów (Садовая, 2014, s. 23).

Chiny zachęcają młodzież kazachską, by uczyła się języka chińskiego. Co roku rząd chiński przyznaje około 2 tys. stypendiów dla młodzieży kazachskiej poznającej język chiński lub studiującej na różnych kierunkach. Warto zwrócić uwagę, że uniwersytety chińskie stają się coraz popularniejsze i wygrywają konkurencję z rosyjskimi (Pannier, 2015). Wymiana studentów z Azji Centralnej i Chin często oznacza, że ci pierwsi mogą skorzystać z preferencyjnych opłat (czesne).

W 2013 r. Xi Jinping, przebywając w Kazachstanie, w swoim przemówieniu na Uniwersytecie Nazarabajewa ogłosił, że Chiny i Kazachstan powinny jeszcze bardziej wzmocnić wymianę międzyludzką. Chiński przywódca ogłosił dziesięcioletni plan, w ramach którego zostanie zaoferowanych przez stronę chińską 30 tys. stypendiów dla studentów z Azji Centralnej, którzy podejmą studia na chińskich wyższych uczelniach. Wiadomość ta została skrytykowana na kazachstańskich portalach społecznościowych. Społeczeństwo kazachskie uważa – jak twierdzi były pracownik Ministerstwa Edukacji i Nauki Kazachstanu Bakhytzhan Kurmanov – że jest to plan Chin zmierzających do wykształcenia przyszłych elit Kazachstanu (Kurmanov, 2013). Xi Jinping sam zaprosił stu kazachskich nauczycieli i studentów do odwiedzenia Chin w 2014 r. w ramach kampusu letniego. Współcześnie obserwuje się, że język chiński jest drugim najczęściej nauczanym na uniwersytetach w Kazachstanie czy Kirgistanie językiem (Laruelle, Peyrouse, 2012, s. 133). Brakuje jednak konkretnych danych, aby potwierdzić ten trend.

Od ogłoszenia inicjatywy pasa ekonomicznego Jedwabnego Szlaku zauważa się gwałtowny wzrost liczby Kazachów uczących się języka chińskiego w Instytucie Konfucjusza przy Uniwersytecie Eurazjatyckim. W 2017 r. studiowało tam ponad 530 studentów (Ren Qi, 2017), a jeszcze niedawno liczba ta wynosiła 386. Natomiast Szkoła Średnia nr 67 w Astanie jest

pierwszą, która zaczęła uczyć języka chińskiego w tym mieście z powodu zapotrzebowania na osoby posługujące się tym językiem (Ren Qi, 2017). Także w Kazachstanie coraz więcej szkół oferuje kursy języka chińskiego.

Nurzham Baitemirov, który prowadzi szkołę East-West Education Group w Ałma-Acie, twierdzi że zmienia się kierunek nauczania języków w Kazachstanie. W przeszłości uczono tam języka angielskiego, teraz dominuje język chiński (Farchy, 2016). Ponadto twierdzi on, że w zachodniej części Kazachstanu, gdzie kiedyś operowały kanadyjskie spółki działające w sektorze ropy naftowej, obecnie działają tam w większości chińskie spółki. Jego zdaniem znajomość języka chińskiego zwiększa obecnie szanse na zatrudnienie w Kazachstanie.

Chiny w propagowaniu swojej kultury wykorzystują również środki masowego przekazu. W Kazachstanie działają Agencja Informacyjna „Xinhua” oraz zagraniczne wersje „People’s Daily” („Renmin Ribao”), „Guangming Daily” oraz China Radio International. Jednakże Chinom, jak do tej pory, nie udało się odnieść znaczącego sukcesu na tym polu w Kazachstanie (Nuriddenova, 2014, s. 32).

W 2012 r. Chińska Fundacja Studiów Międzynarodowych (Китайский Фонд международных исследований – КФМИ) realizowała projekt pt. *Chiny widziane oczyma Kazachów*. W jego ramach publikowano artykuły i eseje renomowanych kazachskich sinologów, naukowców, polityków i osób publicznych. Podobne projekty z udziałem KFMI były realizowane wspólnie z Rosją i Białorusią (Муминов, 2015).

Szczególne rolę w prowadzeniu polityki *soft power* na rynkach Azji Centralnej odgrywają coroczne wystawy Chiny – Eurazja (EXPO China – Eurasia). Przyczyniają się one do nawiązywania licznych kontaktów biznesowych oraz pozyskiwania pomocy dla chińskich przedsiębiorstw państwowych, małych i średnich, w postaci inwestycji zagranicznych, a także współpracy kręgów biznesowych w regionie.

W odniesieniu do rozwoju relacji w sferze kultury między obydwojoma państwami można wymienić sporo osiągnięć (*Kazakh – China ...*, 2016). Należy do nich porozumienie w sprawie uznawania dyplomów wyższych uczelni. Poza tym dziewięć książek poświęconych Prezydentowi Kazachstanu Nazarbajewowi zostało wydanych w języku chińskim. W grudniu 2012 r. odbyły się pokazy filmów o kazachstańskim przywódcy: *Droga lidera*, *Niebo mojego dzieciństwa* oraz *Ognista rzeka*. Z kolei w marcu 2013 r.

w Pekinie odbył się pierwszy tygodniowy pokaz filmów kazachstańskich. W październiku natomiast ambasada Kazachstanu w Chinach zorganizowała prezentację książki zatytułowanej *Przywódca*, która dotyczyła osoby prezydenta. 19 marca 2014 r. w Pekinie odbyła się ceremonia odsłonięcia pomnika kazachskiego poety i filozofa Abai Kunanbayeva. We wrześniu tegoż roku w Astanie i Ałma-Acie zorganizowano dni kultury chińskiej. 26 czerwca 2015 r. w Pekinie z okazji 170. rocznicy urodzin wspomnianego poety odbyła się recytacja jego wierszy. W tym samym czasie miała również miejsce wystawa fotografii zatytułowana *Nieznanemu Kazachstanowi* w Pekinśkim Muzeum Sztuki Współczesnej. Z kolei w lipcu i sierpniu w związku z obchodami dnia stolicy Kazachstanu, Astany, chińska telewizja CCTV-6 pokazała wszystkie części filmu o prezydencie tego kraju. Prezentacja obejmowała takie filmy, jak: *Droga przywódcy*, *Niebo mojego dzieciństwa*, *Ognista rzeka*, *Żelazna góra* i *Przerwanie błędnego koła*.

31 sierpnia 2015 r., podczas wizyty Nazarabajewa w Chinach, rząd Kazachstanu podpisał porozumienie z ChRL w sprawie współpracy kulturalnej i humanitarnej. Natomiast ambasada Kazachstanu w Chinach przyczyniła się do otwarcia kazachstańskich ośrodków na wyższych uczelniach językowych w Pekinie, Szanghaju i Dalian. W czerwcu 2017 r., podczas wizyty Xi Jinpinga w Kazachstanie, opublikowany został w gazecie kazachskiej artykuł chińskiego przywódcy. Zwrócił on uwagę, że cztery ośrodki poświęcone badaniu Kazachstanu zainaugurowano na chińskich uniwersytetach. Kazachski piosenkarz Dimash Kudaibergen jest teraz powszechnie znany w Chinach. Popularne chińskie filmy i seriale telewizyjne, takie jak *A Bite of China* czy *Family On the Go*, przyciągają coraz większą uwagę kazachskich widzów (Zhang Dongmiao, 2017).

Chiny – Uzbekistan

W 2005 r. został otwarty pierwszy Instytut Konfucjusza w Taszkencie. Był to zarazem pierwszy taki instytut w Azji Centralnej (*Interview: Chinese-learning*, 2013). Chiński ambasador w Uzbekistanie Zhang Xiao w wywiadzie udzielonym w 2013 r. stwierdził, że oba państwa rozwijają współpracę w dziedzinie edukacji, kultury, technologii, sportu oraz turystyki. Zdaniem ambasadora coraz więcej obywateli Uzbekistanu, szczególnie mło-

dzieży, uczy się języka chińskiego oraz poznaje chińską kulturę (*China, Uzbekistan...*, 2013). Dużą rolę odgrywa tu Instytut Konfucjusza w Taszkencie. Chiny oferują każdego roku 120 stypendiów dla uczniów z Uzbekistanu. Konkurs języka chińskiego pod nazwą Chiński Most (*Chinese Bridge*) sprzyja jego popularyzacji wśród zagranicznych uczniów. Projekt ten okazał się ważną platformą demonstrowania swoich umiejętności posługiwania się tym językiem przez najmłodszych jego uczestników. Studenci na przykład recytują liryczne utwory, takie jak *Moje marzenie o Chinach* (*My China Dream*). Zdaniem ambasadora coraz więcej młodych Chińczyków studiuje w Uzbekistanie. Ponadto kraj ten jest traktowany w Chinach jako atrakcja turystyczna. W 2012 r. świętowano 20-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych. W następnym roku Uniwersytet Szanghajski otworzył w Uzbekistanie ośrodek badawczy i wymiany naukowej (*Interview: Chinese-learning*, 2013). Stowarzyszenie Przyjaźni Chińsko-Uzbekkiej, które współpracuje z ambasadą Chin w Uzbekistanie, propaguje kulturę i historię chińską. Co roku są organizowane różne przedsięwzięcia mające na celu popularyzację chińskich tradycji i muzyki, a także kuchni i znanych osobistości

W Taszkencie, oprócz funkcjonowania Instytutu Konfucjusza, utworzono w Taszkienckim Państwowym Instytucie Studiów Orientalnych (*Tashkent State Institute of Oriental Studies*) Wydział Studiów Chińskich. W Instytucie Konfucjusza w Taszkencie w ciągu dziesięciu lat uczestniczyło w kursach około 3 tys. uczniów.

W 2014 r. otwarto nowy Instytut Konfucjusza w Samarkandzie (*Confucius Institute...*, 2014). Jednocześnie wiele uczelni w Chinach zaczęło oferować kursy języka uzbeckiego, a także tworzyć ośrodki badawcze poświęcone Uzbekistanowi. Rządy obu państw przygotowały programy stypendialne dla uczniów. W Uzbekistanie organizuje się różnego rodzaju wydarzenia kulturalne, takie jak na przykład tydzień filmowy poświęcony Chinom czy obchody chińskiego Święta Wiosny. Zwiększa się ponadto wymiana artystów, a także współpraca środków masowego przekazu.

Chińscy muzycy regularnie uczestniczą w międzynarodowym festiwalu muzycznym *Sharq Taronalari*, odbywającym się w Samarkandzie. Towarzystwo Przyjaźni Uzbekistan – Chiny oraz Towarzystwo Chińska Republika Ludowa – Państwa Azji Centralnej także przyczyniają się do pogłębiania relacji kulturowych między obu narodami.

Mimo wzrastania obecności Chin w Uzbekistanie nie odczuwa się w tym kraju, w opinii uzbeckich ekspertów, ekspansji kulturowej Chin. Uzbecki socjolog Valery Khan uważa, że społeczność uzbecka zna kulturę rosyjską, natomiast mało wie o Chinach. Wynika to z faktu, że chińskie działania w Uzbekistanie nie były wcześniej ukierunkowane na popularyzowanie własnej kultury. Popularne są natomiast rosyjskie media, nawet bardziej niż uzbeckojęzyczne. Nie obserwuje się przy tym obecności chińskich mediów na lokalnym rynku mediów w Uzbekistanie (Asilbekov, 2015).

Chiny – Kirgistan

W Kirgistanie Stowarzyszenie Xinjiangu do spraw Wymiany Kulturowej z Innymi Państwami w drugiej połowie pierwszej dekady XXI w. zaczęło publikować miesięcznik „Kontimost” o podobnej tematyce jak kazachstańskie czasopismo „Korshi”. W 2007 r. Chiny otworzyły Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Humanistycznym w Biszkeku, w następnym roku przy Kirgiskim Uniwersytecie Narodowym (Rickleton, 2012). W 2013 r. natomiast utworzono Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Państwowym w Osz. Wang Zhe, dyrektor Instytutu Konfucjusza przy Kirgiskim Uniwersytecie Narodowym, twierdzi że obecnie w całym Kirgistanie jest około 36 nauczycieli języka chińskiego nauczających w różnych szkołach i ośrodkach akademickich. Instytut Konfucjusza w Osz jako pierwszy na świecie oferuje studia licencjackie z języka chińskiego, które cieszą się dużą popularnością w Kirgistanie. Ponad 250 osób zarejestrowało się na te studia. W grudniu 2016 r. otwarty został czwarty Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Państwowym w Dżalalabad. W Kirgistanie istnieją obecnie cztery instytuty i 17 klas Konfucjusza oraz około 40 placówek nauczania języka chińskiego (*Confucius Institute at Osh...*, 2016).

Pekin funduje dwa programy edukacyjne dla około 50 utalentowanych kirgiskich studentów uczących się języka chińskiego. Są to roczne pobyty w Państwie Środka. Oferty edukacyjne są realizowane w ramach działalności urzędu Prezydenta Kirgistanu oraz Szanghajskiej Organizacji Współpracy (*Confucius Institute at Osh...*, 2016). Początkowo materiały pedagogiczne do nauki języka chińskiego opierały się głównie na podręcznikach w języku rosyjskim, co wynikało z wszechobecności tego języka w regionie.

Jednak z czasem Biuro ds. Promocji Języka Chińskiego przy chińskim Ministerstwie Edukacji opracowało materiały pedagogiczne do nauki języka chińskiego w lokalnych językach, to jest w uzbeckim, kirgiskim, kazachskim i tadżyckim.

Obecnie w Kirgistanie języka chińskiego uczy się nie tylko w ośrodkach akademickich, lecz także w prowincjonalnych miastach (Dżalalabad i Karakoł). D. Shlapentokh twierdzi, że wpływ kulturowy i gospodarczy Chin w Kirgistanie będzie wzrastał w najbliższych latach. Uważa on także, że Chiny, a nie USA i Turcja, będą głównym rywalem Rosji w tym kraju (Shlapentokh, 2013).

W Biszkeku nie widać wyraźnych śladów obecności Chin. Nie dostrzega się plakatów w języku chińskim czy napisów w tym języku na witrynach sklepowych. Bardziej widoczne są flagi tureckie (przy hotelu Hyatt i na Kirgisko-Tureckim Uniwersytecie Manas) oraz ogłoszenia w języku angielskim oferujące kursy tego języka (Casey, 2014). W kraju dominuje kultura rosyjska, na ulicach w Biszkeku słychać język rosyjski. Słychać także rosyjską muzykę, widać napisy w tym języku.

M. Lubina podczas pobytu w Kirgistanie w 2014 r. zauważył, że wpływ chiński jest stosunkowo niewielki w porównaniu z rosyjskim. Nie miał okazji do porozmawiania w j. chińskim. Zauważył natomiast wiele ogłoszeń dotyczących nauki języka chińskiego oraz reklam Instytutu Konfucjusza (Lubina, 2014). Chińska obecność w Biszkeku najbardziej uwidacznia się w jednym obszarze: są to chińskie napisy na kilku kursujących miejskich autobusach. W 2009 r. Chiny w ramach pakietu pomocowego dostarczyły bowiem Kirgistanowi około 50 autobusów. Były to tzw. chińsko-kirgiskie autobusy przyjaźni (Casey, 2014).

Chiny – Tadżykistan

W Tadżykistanie język chiński także staje się coraz popularniejszy wśród młodzieży. Zwiększa się również liczba tadżyckich studentów uczących się na chińskich uczelniach. Zauważa się ponadto ożywioną wymianę w sferze edukacji i kultury. Ośrodek Konfucjusza przy Tadżyckim Uniwersytecie Medycznym oraz Instytut Konfucjusza przy Tadżyckim Uniwersytecie Narodowym stanowiły przez dłuższy czas dwie główne instytucje promu-

jące naukę języka chińskiego w Tadżykistanie. Ubaydullo Kurbon, rektor Uniwersytetu Medycznego, twierdzi że około dwustu studentów i nauczycieli uczy się języka chińskiego przez dwa lata w Ośrodku Konfucjusza. Zdaniem rektora chińska medycyna ma długą historię i tradycję. Dzięki znajomości języka chińskiego tadżyccy studenci będą mogli studiować tę medycynę (*“Chinese Bridge” language...*, 2015). W Tadżykistanie są organizowane również konkursy znajomości języka chińskiego pod nazwą Chiński Most, w ramach których – oprócz wygłoszenia przemówienia w języku chińskim – studencie muszą wykonać chińskie tańce i pieśni oraz wykazać się znajomością sztuki kaligrafii.

W 2015 r. powstał drugi Instytut Konfucjusza przy Tadżyckim Instytucie Górniczo-Hutniczym w mieście Chkalovsk w pobliżu Chodżentu (*China opens ...*, 2015). Przygotowuje on specjalistów z branży górniczej i naftowej. Znajomość języka chińskiego przez tych studentów będzie stanowiła duży ich atut w przyszłości, ułatwiający znalezienie pracy, zwłaszcza w przypadku współpracy z chińskimi koncernami. Niektórzy eksperci twierdzą, że w Tadżykistanie jest boom na naukę języka chińskiego. Znaczna liczba tadżyckich studentów wyjeżdża także na studia do Urumczy, miasta znajdującego się w chińskiej prowincji Xinjiang. Z tego powodu żartuje się już, że w mieście tym powstał „uniwersytet tadżycki”. Ponadto studenci z Tadżykistanu także chętnie wyjeżdżają na studia do Pekinu (Long, 2017). Dzisiaj coraz więcej rodzin z klasy średniej w Tadżykistanie jest stać na wysyłanie swoich dzieci na naukę do Chin. Nie odstrasza ich zapłacenie ok. 2 tys. dolarów na semestr za pokój, wyżywienie i naukę. Ponadto, jak podaje strona chińska, 30 studentów z Tadżykistanu rozpoczęło pięcioletni program szkoleniowy w ramach realizacji projektu gazu ziemnego w Azji Centralnej w Xi’an Shiyou University w prowincji Shaanxi. Po ukończeniu kursu studenci wrócą do Tadżykistanu, aby położyć podwaliny pod budowę nitki D gazociągu Chin – Azja Centralna. Cały projekt edukacyjny oferowany przez Chiny przewiduje udział 100 tadżyckich studentów (*Chinese universities...*, 2017).

W lutym 2015 r. Tadżykistan i Chiny zorganizowały wspólnie koncert pt. *Wieczna przyjaźń* w Teatrze Opery i Baletu im. Sadriddina Ajniego. Prominentni tadżyccy artyści, tacy jak Fahriddini Malik, Mehrnigori Rustam, Tobish Hiloli, Sodiq Nurulloev czy Sharofat Usmonova, śpiewali tadżyckie i chińskie piosenki. Z kolei studenci Instytutu Konfucjusza demonstrowa-

li swoje umiejętności wykonywania tańców chińskich i szczycili się swoją wiedzą na temat kultury Chin. W sierpniu 2015 r. chińska filharmonia dała koncert w Tadżykistanie, co zostało uznane za wyraz przyjaźni Chińczyków z narodem tadżyckim. Do tradycji weszło już organizowanie uroczystości z okazji Święta Wiosny pod tytułem *Chiny i Tadżykistan – jedna rodzina*.

W ciągu ostatnich dwudziestu lat liczba studentów, którzy uczestniczą w kursach języka chińskiego na Rosyjsko-Tadżyckim (Słowiańskim) Uniwersytecie, który uchodzi za jeden z najlepszych uniwersytetów w kraju, znacznie się zwiększyła. O ile w 1997 r. liczba uczących się Tadżyków wynosiła 20, o tyle dzisiaj jest ich prawie 200 (Long, 2017). W Tadżykistanie nie ma nauki języka chińskiego w szkołach podstawowych i średnich. Natomiast Instytut Konfucjusza przy Uniwersytecie Narodowym w Duszanbe, założony w 2009 r. i wspierany częściowo przez chiński rząd, uczy dzieci już w wieku dziewięciu lat.

K. Long, zajmująca się badaniem Tadżykistanu, twierdzi że nauka języka chińskiego w tym kraju jest coraz popularniejsza, ale nadal nie jest priorytetem dla tadżyckich studentów (Long, 2017). Oni nadal preferują naukę języka angielskiego i rosyjskiego.

Chiny – Turkmenistan

Podczas wizyty Xi Jinpinga we wrześniu 2013 r. w Turkmenistanie prezydent tego kraju stwierdził, że w Chinach studiuje 1100 studentów z jego kraju. Turkmeni studiują nauki techniczne i humanistyczne oraz wykazują zainteresowanie innymi specjalnościami. (*Turkmenistan...*, 2013). Jak dotychczas tylko w Turkmenistanie nie ma instytutów Konfucjusza. Jednak na chińskich uniwersytetach studiowało ponad 1,5 tys. turkmeńskich studentów (Муминов, 2015).

W Turkmenistanie planowano wprowadzenie, począwszy od roku akademickiego 2016/2017, nauczania języka chińskiego i japońskiego jako drugiego języka obcego na niektórych wyższych uczelniach. W Aszchabadzie nauka tych języków będzie prowadzona w sześciu szkołach, a także w wybranych szkołach we wszystkich prowincjach kraju. W Państwowym Instytucie Gospodarki i Zarządzania studenci już uczą się języka chińskie-

go, a od następnego roku akademickiego planowano wprowadzenie nauki tego języka oraz japońskiego dla studentów o takich specjalnościach, jak światowa gospodarka, światowy rynek finansowy oraz międzynarodowy biznes informacji. Ponadto Turkmenistan, biorąc pod uwagę intensyfikację współpracy z chińskimi i japońskimi koncernami z branży ropy naftowej i gazu ziemnego, planuje wprowadzenie nauki tych języków na Międzynarodowym Uniwersytecie Nafty i Gazu na kierunkach: technologia chemicznego przerobu ropy naftowej i gazu; ochrona środowiska i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych; projektowanie, budowa i eksploatacja rurociągów naftowych i gazowych; zagospodarowanie złóż ropy naftowej i gazu ziemnego. W Państwowym Instytucie Transportu i Komunikacji także wprowadzono nauczanie języka japońskiego w specjalności – przemysł stoczniowy. W przyszłości planowane jest również nauczanie języka japońskiego w specjalności: wydobywanie wody i transport powietrzny. Od przyszedłego roku akademickiego nauka języka japońskiego zaplanowana jest też na Międzynarodowym Uniwersytecie Humanistycznym i Rozwoju na kierunku: stosunki międzynarodowe i polityka światowa.

W celu zapewnienia kadry dydaktycznej do nauczania języka japońskiego i chińskiego planowane jest zwiększenie liczby studentów ze znajomością tych języków. Od 2013 r. na Turkmeńskim Uniwersytecie Państwowym im. Magtymguly funkcjonuje kierunek: język chiński i literatura. Natomiast absolwenci Narodowego Instytutu Języków Światowych im. Azadi opuszczają uczelnię ze znajomością obu języków. Pracują obecnie w różnych regionach kraju. Oprócz opracowywania programów nauczania, podręczników oraz słowników dla szkół i wyższych uczelni władze turkmeńskie przewidują również prowadzenie krótkotrwałych kursów nauki zarówno języka japońskiego, jak i chińskiego. Poza tym planują szkolenie młodych nauczycieli (*From new academic...*, 2015).

Ponadto CNPC (Turkmenistan) prowadzi sześciomiesięczne kursy języka chińskiego dla turkmeńskich pracowników w Międzynarodowym Ośrodku Szkoleń przy Chińskim Uniwersytecie Naftowym w Pekinie. Tutaj także turkmeńscy pracownicy zapoznają się ze starożytnymi chińskimi wierszami, uczą się śpiewać chińskie pieśni oraz odgrywać sztuki komiczne w języku chińskim.

Chiny i Turkmenistan utrzymują więzi kulturowe. Są to na przykład wspólne obchody Dnia Kultury Chin oraz Dnia Turkmenistanu w Chi-

nach. Państwo Środka stara się aktywnie rozwijać relacje na tej płaszczyźnie. Przykładem aktywne uczestnictwo Chińczyków w corocznej Narodowej Wystawie Rękodzieł w Turkmenistanie.

Wnioski

Od 2005 r. Chiny podejmują działania na rzecz promowania języka i kultury chińskiej w Azji Centralnej. Zaczęły powstawać instytuty i klasy Konfucjusza. Współcześnie w Azji Centralnej istnieje już trzynaście Instytutów Konfucjusza. Do tej pory nie otwarto takiego instytutu tylko w Turkmenistanie, choć w ostatnim czasie w kraju tym uczy się języka chińskiego na niektórych wyższych uczelniach i w różnych ośrodkach w mniejszych miastach. Szacuje się, że obecnie na chińskich uczelniach studiuje około 20 tys. osób z państw Azji Centralnej. Oprócz oferowania programów edukacyjnych i kulturalnych Państwo Środka stara się również kreować swój pozytywny wizerunek w mediach. CCTV nadaje w kilku krajach centralnoazjatyckich programy na temat Chin, podobnie oficjalna chińska agencja prasowa Xinhua. Nowy Jedwabny Szlak staje się ważnym elementem dyplomacji służącej promowaniu chińskiej *soft power*. Implementacji tej chińskiej inicjatywy towarzyszy oprawa informacyjno-propagandowa. Organizowane są liczne imprezy kulturalne, spotkania eksperckie i trasy turystyczne. „Nowy Jedwabny Szlak” – przez promowanie zasady obopólnych korzyści – kreuje również wizerunek Chin jako łagodnego mocarstwa. W promowaniu bezpośrednich kontaktów międzyludzkich w Azji Centralnej Chiny napotykają jednak na szereg problemów, m.in. opór ze strony rządów państw centralnoazjatyckich (nastroje antychińskie) i trudności w przyswajaniu języka chińskiego (Goble, 2017). Chociaż Państwo Środka podejmuje próby poprawy swojego wizerunku w Azji Centralnej, to jednak chińska strategia *miękkiej siły* nie ma takiej wiarygodności, jak strategia realizowana przez Rosję. Przede wszystkim strategia ta musi być stosowana długoterminowo. Ponadto Chinom zarzuca się, że próbują przekonać do siebie społeczeństwa Azji Centralnej głównie przez wydawanie dużych środków finansowych na realizację projektów inwestycyjnych. Taka metoda jednak nie wystarczy. Zhao Huasheng twierdzi, że Chiny nie zrobiły wiele dla poprawy swojej *miękkiej siły*. Uważa on, że po-

winy podejmować wysiłki na rzecz kreowania pozytywnego wizerunku w państwach regionu (Farchy, 2016), stąd pogłębianie bezpośrednich więzi międzyludzkich między Chinami a krajami Azji Centralnej stanowi jeden z pięciu oficjalnych głównych celów ChRL. Państwa Azji Centralnej są jednak szczególnie wrażliwe na punkcie swojej spuścizny kulturowej. Niezależność kulturowa stanowi jeden z priorytetów polityki zagranicznej wszystkich krajów tego regionu.

MGR MAREK BORYS

Wydział Bezpieczeństwa Narodowego
Akademia Sztuki Wojennej
al. gen. A. Chruściela „Montera” 103, 00-910 Warszawa
m.borys@akademia.mil.pl

Bibliografia

- (2016, 17 marca). *About Confucius Institute / Classroom*. Pobrane z: http://english.hanban.org/node_10971.htm.
- Asilbekov, D. (2015, 13 maja). *China's Influence Grows in Uzbekistan*. Pobrane z: <http://www.silkroadreporters.com/2015/05/13/chinas-influence-grows-in-uzbekistan>.
- Акижанов С. (2016, 16 lutego). *Казахстан занимает 9-ое место по числу иностранных студентов в КНП*. Pobrane z: <http://inform.kz/rus/article/2871333>.
- Casey, M. (2014, 15 lipca). *Letter from Bishkek: How Visible is China's Economic Hegemony in Kyrgyzstan's Capital?* Pobrane z: <http://chinaincentralasia.com/2014/07/15/letter-from-bishkek-how-visible-is-chinas-economic-hegemony-in-kyrgyzstans-capital>.
- China opens second Confucius Institute in Tajikistan*. (2015, 21 sierpnia). Pobrane z: <http://www.avesta.tj/eng/5929-china-opens-second-confucius-institute-in-tajikistan.html>.
- China, Uzbekistan to deepen all-around cooperation*. (2013, 8 września). Pobrane z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2013xivisitcenterasia/2013-09/08/content_16952894.htm.
- “Chinese Bridge” language competition held in Tajikistan*. (2015, 28 kwietnia). Pobrane z: <http://www.avesta.tj/eng/5420-chinese-bridge-language-competition-held-in-tajikistan.html>.
- Chinese universities train Tajik students for Central-Asia natural gas project*. (2017, 11 października). Pobrane z: <http://www.globaltimes.cn/content/1069791.shtml>.

- Confucius Institute at Jalal-Abad State University Unveiled.* (2017, 20 stycznia). Pobrane z: http://english.hanban.org/article/2017-01/20/content_671407.htm.
- Confucius Institute at Osh State University: an active "cultural ambassador" on the "Silk Road"*. (2016, 5 grudnia). Pobrane z: http://english.hanban.org/article/2016-05/12/content_641434.htm.
- Confucius Institute launched in Samarkand.* (2014, 3 grudnia). Pobrane z: <https://www.uzdaily.com/RYNVT/articles-id-30235.htm>.
- Consolidate consensus among Confucius Institutes and boost development of "Belt and Road" Initiative – 2016 Joint Conference of Confucius Institutes in Central Asia and South Caucasus held.* (2016, 5 lipca). Pobrane z: http://english.hanban.org/article/2016-07/05/content_649434.htm.
- Dessein, B. (2014). *Interpreting China as a Regional and Global Power: Nationalism and Historical Consciousness in World Politics*. London: Palgrave Macmillan.
- Farchy, J. (2016, 9 maja). *Kazakh language school shift from English to Chinese*. Pobrane z: <https://www.ft.com/content/6ce4a6ac-0c85-11e6-9456-444ab5211a2f>.
- From new academic year, the Chinese and Japanese languages will be introduced in a number of schools and higher educational establishments.* (2015, 27 listopada). Pobrane z: http://www.turkmenistan.gov.tm/_eng/?id=5352.
- Goble, P. (2017, 30.01). *China's 'Soft Power' in Central Asia Both More and Less than It Appears*. Pobrane z: <https://jamestown.org/program/chinas-soft-power-central-asia-less-appears/>.
- Interview: Chinese-learning fervor on rise in Uzbekistan: expert.* (2013, 8 września). Pobrane z: http://news.xinhuanet.com/english/indepth/2013-09/08/c_132702469.htm.
- Kazakh – China Relations.* (2016, 15 marca). Pobrane z: <http://www.mfa.kz/index.php/en/foreign-policy/kazakhstan-s-relations/kazakhstan-countries-of-asia-and-africa-cooperation/16-materials-english/6035-kazakh-china-relations>.
- Kurmanov, B. (2013, 27 września). *China goes west, to Kazakhstan's benefit*. Pobrane z: <http://www.eastasiaforum.org/2013/09/27/china-goes-west-to-kazakhstans-benefit>.
- Laruelle M., Peyrouse S. (2012). *The Chinese question in Central Asia: Domestic Order, Social Change, and The Chinese Factor*, London: Hurst & Company.
- Легкунец, Ю. (2015, 12 maja). *Китайская «мягкая сила». Реальность или миф?* Pobrane z: http://exclusive.kz/kitajskaya_myagkaya_sila._realnost_ili_mif.htm.
- Long, K. (2017, 23 maja). *Tajikistan Takes Up Chinese*. Pobrane z: <https://thediplomat.com/2017/05/tajikistan-takes-up-chinese/>.
- Lubina M. (2014, 8 września). *Kirgistan – bliżej Rosji niż Chin*. Pobrane z: <http://www.polska-azja.pl/2014/09/08/m-lubina-kirgistan-blizej-rosji-niz-chin>.
- Nuriddenova, A. (2014). *The Task of Winning Hearts and Minds Abroad: Chinese Public Diplomacy in Kazakhstan. Central Asia's Affairs*, 1.
- Муминов, А. (2015, 1 maja). *Население Казахстана все еще склонно видеть угрозу в лице Китая», Руслан Изимов*. Pobrane z: <http://www.kursiv.kz/news/details/>

- vlast/naselenie_kazakhstan_vse_eshche_sklonno_videt_ugrozu_v_litse_kitaya_ruslan_izimov_931.
- Olimat, M.S. (2015). *China and Central Asia in the Post-Soviet Era: A Bilateral Approach*. Lanham: Lexington Books.
- Pannier, B. (2015, 8 czerwca). *How Far Will China Go in Central Asia*. Pobrane z: <https://www.rferl.org/a/qishloq-ovozi-chinese-influence-growing-roundtable/27060377.html>.
- Ren Qi. (2017, 9 czerwca). *Students learn Chinese to hone their job prospects*. Pobrane z: http://www.chinadaily.com.cn/world/2017xivisitskazakhstan/2017-06/09/content_29682271.htm.
- Rickleton, C. (2012, 4 stycznia). *Kyrgyzstan: China Expanding Influence, One Student at a Time*. Pobrane z: <http://www.eurasianet.org/node/64788>.
- Садовская, Е.Ю. (2014). Образовательная миграция из Казахстана в Китай: опережающая динамика на фоне других видов миграций. *Казахстан-Спектр*, 1.
- Shlapentokh, D. (2013, 24 kwietnia). *Kyrgyzstan Between China and Russia*. Pobrane z: <http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12703-kyrgyzstan-between-china-and-russia.html>.
- Turkmenistan and the PRC declared establishment of the strategic partnership relations*. (2013, 3 września). Pobrane z <http://tdh.gov.tm/en/politics/news/1452-turkmenistan-and-the-prc-declared-establishment-of-the-strategic-partnership-relations>.
- Weiqing Song. (2016). *China's Approach to Central Asia: The Shanghai Co-operation Organisation*. London: Routledge.
- Zhang Dongmiao. (2017, 7 czerwca). *Full Text of Chinese president's signed article in Kazakh newspaper*. Pobrane z: http://www.xinhuanet.com/english/2017-06/07/c_136347173.htm.